5. ÜNİTE

KÜRESELLEŞEN DÜNYA

5.1. SSCB'NİN DAĞILMASI VE TÜRK CUMHURİYETLERİ'NİN BAĞIMSIZLIKLARINI KAZANMALARI

5.2. AVRUPA'DA MEYDANA GELEN SİYASİ DEĞİŞİMLER

5.3. KÜRESELLEŞEN DÜNYADA ORTA DOĞU VE AFGANİSTAN'DA MEYDANA GELEN SİYASİ GELİŞMELER

5.4. KÜRESELLEŞEN DÜNYADAKİ EKONOMİK, SOSYOKÜLTÜREL VE BİLİMSEL GELİŞMELER

5.5. KÜRESELLEŞEN DÜNYADA ÖNE ÇIKAN OLAY VE OLGULAR

5.6. 1990 SONRASI TÜRK DIŞ POLİTİKASINDAKİ GELİŞMELER

5.7. 1990 SONRASI TÜRKİYE'DE YAŞANAN SİYASİ, EKONOMİK, SOSYOKÜLTÜREL VE BİLİMSEL GELİŞMELER

A-SSCB’DE DEĞİŞİM VE SONUÇLARI

KUZEY BUZ DENİZİ
ATLAS OKYANUSU
RUSYA FEDERASYONU
NORVEÇ
İSVEÇ
FİNLANDİYA
İNGİLTERE
Doğu ALMANYA
Batı ALMANYA
POLONYA
BELARUS
ÇEKOSLOVAKYA
UKRAYNA
ROMANYA
FRANSA
İTALYA
İSPANYA
PORTEKİZ
KARADENİZ
TÜRKİYE
KAZAKİSTAN
HAZAR DENİZİ
ÖZBEKİSTAN
TÜRKMENİSTAN
KIRGIZİSTAN
TACİKİSTAN
MOĞOLİSTAN
ÇİN HALK CUMHURİYETİ
KORE DEM. HALK CUM.
KORE CUM.
JAPONYA
BÜYÜK OKYANUS
AKDENİZ
SURİYE
IRAK
İRAN
AFGANİSTAN
PAKİSTAN
NEPAL
HİNDİSTAN
BİRMANYA
LAOS
TAYLAND
TAYVAN
FİLİPİNLER
HİNT OKYANUSU
FAS
TUNUS
CEZAYİR
LİBYA
MISIR
SUUDİ ARABİSTAN
YEMEN
UMMAN
MORİTANYA
MALİ
NİJER
ÇAD
SUDAN
BURKİNA FASO
NİJERYA
GANA
FİLDİŞİ KIYISI
SOMALİ
ETİYOPYA
0 500 1000 1500 2000 km
SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETLER BİRLİĞİ
SSCB DIŞINDA DOĞU BLOKUNA BAĞLI ÜLKELER
1. Estonya
2. Letonya
3. Litvanya
4. Rusya Feder.
5. Danimarka
6. Hollanda
7. Belçika
8. Avusturya
9. İsviçre
10. Macaristan
11. Moldova
12. Yugoslavya
13. Arnavutluk
14. Yunanistan
15. Bulgaristan
16. KKTC
17. GKRY
18. Gürcistan
19. Azerbaycan
20. Ermenistan
21.Nahcivan Özerk Cum.
22.Bileşik Arap. Emr.
23.Togo
24.Benin

1.SSCB'DE POLİTİKA DEĞİŞİKLİKLERİ VE NEDENLERİ

Soğuk Savaşı'n taraflarından biri olan Doğu Bloku 1980'lerden itibaren büyük bir değişime mecbur kalmıştı. SSCB'nin mevcut sistemi işlemez durumdaydı. Buna rağmen SSCB bütün kaynaklarını nükleer silahlanmaya aktararak dünyadaki güçlü konumunu sürdürmek istiyordu. Fakat SSCB mevcut hâliyle bu yarışı sürdürecek güce sahip değildi.

- Gorbaçov, ocak 1987'de glasnostu, kasım ayında ise perestroykayı açıkladı. Gorbaçov bu hamlesiyle Sovyet komünizminin yapısını değiştirmeye karar vermişti.

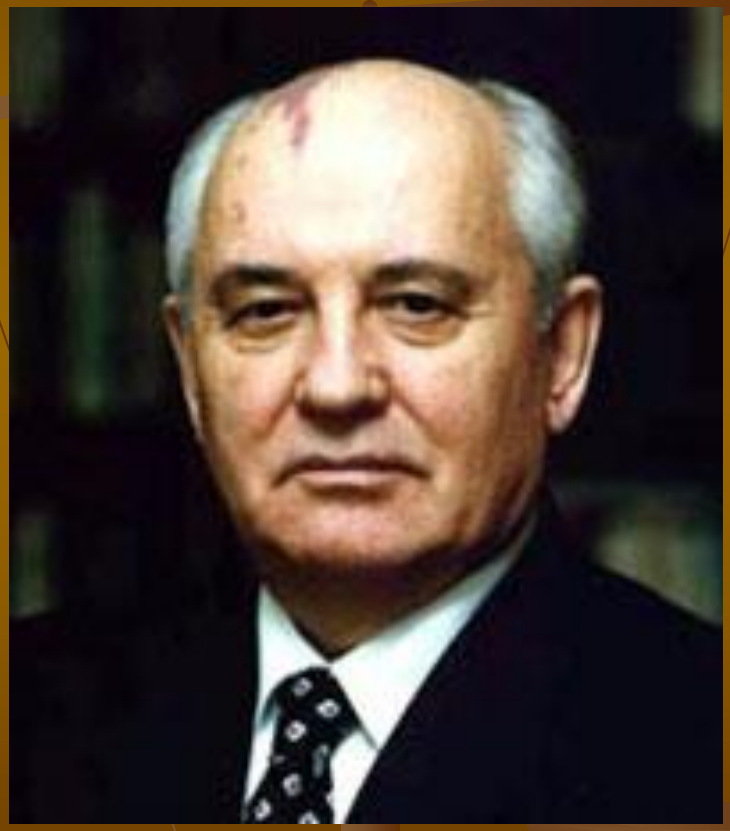

- Gorbaçov açıklık ve yeniden yapılanma programlarıyla, komünist iktidarın tepki çeken baskılarını demokratik bazı uygulamalarla halk egemenliğine yaklaştırmak istiyordu. Ayrıca ekonomik yapıda radikal değişikliklerle ülke ekonomisini canlandırmayı, ekonomiye yeni bir dinamizm kazandırmayı ve Sosyalist Blok içindeki toplumsal olayları yatıştırmayı hedefliyordu. Böylece devlet yönetimi daha demokratikleşecek, ülke ekonomisi düzeltilerek ABD ile rekabet edebilecek hâle gelinecekti.

- 1988’de Sosyalist Teşebbüs Kanunu ile işletmelerin yöneticilerine geniş yetkiler verildi. Gorbaçov bu ve benzeri yeniliklerle kapitalist sistemin üretimde başarı sağlayan yöntemlerini sosyalist sistemin içinde kullanmaya çalışıyordu. SSCB, 1989’da ani bir kararla 1979’dan beri işgal altında bulundurduğu Afganistan’dan çekildi. Ekonomide, sanayide ve teknolojide geri kalınması, nükleer silahların azaltılması isteğine Afganistan’ dan çekilme de eklenince süper güç SSCB imajı zedelendi.

2.SSCB'NİN DAĞILMASI

Gorbaçov perestroika ile siyasi sistemi, devlet örgütünü ve hükûmet yapısını yeniden düzenlemeyi hedeflemişti. Bunun için Gorbaçov, SSCB içindeki Letonya, Estonya ve Litvanya gibi cumhuriyetlerde başlayan bağımsızlık hareketlerine ve milliyetler sorununa çözüm bulmak için Aralık 1990'da "Egemen Devletler Birliği Antlaşması" fikrini ortaya attı.

- Gorbaçov, bu Antlaşma ile SSCB içindeki cumhuriyetler arasında daha sıkı bir ekonomik iş birliğini isterken birlik içindeki en büyük cumhuriyet olan Rusya Federasyonu'nun lideri Boris Yeltsin, Mayıs 1990'da serbest pazar ekonomisi ve ekonomik bağımsızlık isteyerek Haziran 1990'da bağımsızlığını ilan etmişti. Aynı zamanda SSCB içindeki birçok cumhuriyet de bağımsızlığını ilan etmişti.

Boris Yeltsin

- Gorbaçov’un öne sürdüğü ve 10 cumhuriyet tarafından kabul edilen “Egemen Devletler Birliği Antlaşması’nın 20 Ağustos 1991 günü imzalanması kararlaştırıldı. Çok önemli bir sorunu çözdüğüne inanan Gorbaçov ailesiyle beraber 5 Ağustosta Kırım’daki yazlığına tatile gitti.

- SSCB'ye bağlı cumhuriyetlerdeki bağımsızlık ilanlarına karşı Gorbaçov'un gerekli tedbirleri almadığını düşünen ve "Egemen Devletler Birliği Antlaşması'na karşı olan ordu içindeki bazı komutanlar, bakanlar ve KGB liderinin aralarında bulunduğu bir grup, 18 Ağustos 1991 günü Gorbaçov'a karşı bir darbe yaptı.

- Gorbaçov ve ailesi Kırım'da ev hapsine alındı. 19 Ağustos 1991 günü tanklar Rusya Federasyonu Parlementosunu çembere alırken, Boris Yeltsin darbeyi yapanlara karşı halkı her yerde gösteri ve grevler yapmaya çağırdı. Yeltsin'in çağrısı hem halktan hem de Batılı devletlerden büyük destek gördü. Kısa süre sonra darbe yapanlar dağılmak zorunda kalırken Yeltsin'i halkın gözünde bir kahramana dönüştürdü.

- Devlet Başkanlığı görevine bir süre daha devam eden Gorbaçov, 25 Aralık 1991'de bu görevinden de istifa etti ve yerine Boris Yeltsin geçti.

- 3.SSCB’NİN DAĞILMASININ DOĞU AVRUPA’YA ETKİSİ

- Gorbaçov'un "Her ulus istediği kalkınma yolunu seçme, kendi kaderini tayin etme, topraklarını ve insan kaynaklarını istediği gibi kullanma hakkına sahiptir." açıklaması Doğu Avrupa'da da etkisini gösterdi. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyet hegemonyasına karşı ilk başkaldırıyı gerçekleştiren Çekoslovakya, Macaristan ve Polonya başta olmak üzere Doğu Avrupa'daki tüm Sovyet uydusu ülkelerindeki aydınlar ve milliyetçiler harekete geçti.

- Kısa süre sonra bu ülkelerdeki sosyalist yönetimler yıkıldı ve devletler SSCB'ye karşı bağımsızlıklarını ilan ettiler. Bu devletlerden Çekoslovakya hiçbir çatışma olmadan Çek Cumhuriyeti ve Slovakya olarak ikiye ayrıldı.

- 4.SSCB’NİN DAĞILMASININ DÜNYA GÜÇLER DENGESİ ÜZERİNE ETKİLERİ

- 1991 yılında SSCB’nin dağılması ile Doğu Bloku çöktü. Kontrol, Batı Bloku’nun dolayısıyla ABD’nin eline geçti. Artık ABD dünyanın lider ülkesi ve tek süper gücü olarak görülmeye başlandı. SSCB’ye üye olan devletlerden bazıları Rusya Federasyonu önderliğinde Bağımsız Devletler Topluluğunu kursalar da SSCB’nin dünya üzerindeki etkisine sahip olamadılar.

2001’de ülkesindeki terör olaylarını gerekçe gösteren ABD, Ekim 2001’de Afganistan’a, Nükleer silahlanmayı önlemek iddiasıyla Mart 2003’te de Irak’a askerî müdahalede bulundu. Afganistan müdahalesi ABD’ye önceden SSCB kontrolünde bulunan Orta Asya’daki zengin enerji kaynaklarına yakın olma imkânı verdi.

- Irak’a yaptığı müdahale ve sonrasındaki gelişmeler petrol bakımından çok zengin olan Basra Körfezi bölgesinin kontrolünün ABD’nin eline geçmesini sağladı. Avrupa Birliği ABD’ye karşı bir dengeleyici güç unsuru olmaya çalıştıysa da İngiltere’nin ABD’nin yanında yer almasından dolayı başarılı olamadı.

- 1996’da Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan’ın “Şanghay Beşlisi” adı ile kurdukları iş birliği yapılanması 2001’de Özbekistan’ın da katılımıyla “Şanghay İş Birliği Örgütü” adını aldı.

- Enerjinin bütün dünyada devletler arası ilişkilerde ağırlık merkezi hâline geldiği günümüzde enerji kaynakları bakımından son derece zengin, genç nüfusa sahip, ekonomik yapısı güçlü bu örgütlenme artık dünyada önemli bir güç hâline gelmiştir. Hindistan, İran, Pakistan ve Moğolistan bu örgütlenmeye gözlemci ülkeler olarak destek vermektedir.

SSCB'DE DEĞİŞİM VE SONUÇLARI

1.SSCB'DE POLİTİKA DEĞİŞİKLİKLERİ VE NEDENLERİ

-Glasnost ve Perestroyka (Açıklık ve Yeniden Yapılanma

-Mihail Gorbaçov

1989- Afganistan'dan çekilme

2.SSCB'NİN DAĞILMASI

Egemen Devletler Birliği Antlaşması

Rusya Federasyonu

Boris Yeltsin

1991- SSCB'nin Dağılması

3.SSCB'NİN DAĞILMASININ DOĞU AVRUPA'YA ETKİSİ

Çekoslovakya,

Polonya,

Macaristan,

Bulgaristan,

Romanya

4.SSCB'NİN DAĞILMASININ DÜNYA GÜÇLER DENGESİ ÜZERİNE ETKİLERİ

-Bağımsız Devletler Topluluğu

-Afganistan'da ve Irak'ta ABD

-Şanghay İşbirliği Örgütü

Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan

- B-ASYA’DA YENİDEN YAPILANMA

Devletlere ait çeşitli veriler	Kafkasya'da Yeni Kurulan Devletler			Orta Asya'da Yeni Kurulan Devletler				
	Azerbaycan	Ermenistan	Gürcistan	Kazakistan	Kırgızistan	Özbekistan	Tacikistan	Türkmenistan
Resmî adı	Azerbaycan Cumhuriyeti	Ermenistan Cumhuriyeti	Gürcistan Cumhuriyeti	Kazakistan Cumhuriyeti	Kırgızistan Cumhuriyeti	Özbekistan Cumhuriyeti	Tacikistan Cumhuriyeti	Türkmenistan Cumhuriyeti
Bayrağı								
Bağımsızlık tarihi	30 Ağustos1991	21 Eylül 1991	28 Nisan 1991	16 Aralık 1991	31 Ağustos 1991	16 Aralık 1991	9 Eylül 1991	27 Ekim 1991
Türkiye'nin tanıma tarihi	9 Kasım 1991	16 Aralık 1991	16 Aralık 1991	16 Aralık 1991	16 Aralık 1991	16 Aralık 1991	16 Aralık 1991	16 Aralık 1991
Başkenti	Bakü	Erivan	Tiflis	Astana (Aralık 1998)	Bişkek	Taşkent	Duşanbe	Aşkabat
Yüzölçümü	86.600 km²	29.800 km²	69.700 km²	2.717.300 km²	198.500 km²	447.400 km²	143.100 km²	488.100 km²
Nüfusu	8.100.000 (2003)	3.344.000 (2003)	4.479.000 (2003)	16.740.000 (2003)	4.885.000 (2003)	25.702.000 (2003)	6.860.000 (2003)	4.766.000 (2003)
Dini	İslam	Hristiyanlık	Hristiyanlık	İslam ve Hristiyanlık	İslam	İslam	İslam	İslam
Resmî dil	Azeri Türkçesi	Ermenice	Gürcüce	Kazak Türkçesi	Kırgız Türkçesi	Özbek Türkçesi	Tacikçe	Türkmence
Devlet başkanı (2008)	İlham Aliyev	Serj Sarkisyan	Mihail Saakaşvili	Nursultan Nazarbayev	Kurmanbek Bakiyev	İslam Abdulganievich Kerimov	İmam Ali Rahmanov	Kurbankulu Berdimuhammedov
Para birimi (2008)	Manat	Drami	Lari	Tenge	Som	Sum	Somani	Manat
GSYİH (milyar $)	7,1 milyar $ (2003)	12 milyar $ (2008)	3,883 milyar $ (2003)	29,8 milyar $ (2003)	29,8 milyar $ (2003)	8,6 milyar $ (2003)	1,586 milyar $ (2003)	12,3 milyar $ (2002 tahmini)
İhracat	2.592 milyon $ (2003)	1.056 milyon $ (2006)	1.056 milyon $ (2006)	21.000 milyon $ (2003)	590 milyon $ (2003)	2.700 milyon $ (2003)	906 milyon $ (2003)	3.632 milyon $ (2003)
İthalat	2.626 milyon $ (2003)	1.6824 milyon $ (2006)	2.100 milyon $ (2003)	14.000 milyon $ (2003)	673 milyon $ (2003)	2.300 milyon $ (2003)	1.206 milyon $ (2003)	2.512 milyon $ (2003)
Yer altı kaynakları	Petrol, doğal gaz ve demir	Bakır	Manganez ve perlit	Petrol, uranyum, demir, altın, kurşun, krom, çinko, mangan, doğal gaz, alüminyum	Altın, civa ve uranyum	Altın, doğal gaz, alüminyum, tungsten, kömür, mermer	Alüminyum	Doğal gaz, sodyum sülfat, krom, sülfür, kurşun, galyum, iyot ve petrol

Kaynak: Prof. Dr. Baskın ORAN, Türk Dış Politikası, cilt II, s. 378 ve www.dtm.gov.tr.

SSCB'NİN DAĞILMASIYLA BAĞIMSIZLIĞINI KAZANAN TÜRK CUMHURİYETLERİ HARİTASI

Dağılmadan önce SSCB'ye dâhil olan ülkeler

1. TÜRK CUMHURİYETLERİ BAĞIMSIZ OLUYOR

- Rusya’da 1917 İhtilali sırasında Bolşeviklerin “Milletler kendi kaderlerini tayin edebilecekler ve bağımsız devletler kurabilecekler.” sözleri üzerine Türklerde oluşan bağımsızlık umudu, ihtilal sonrasında hüsran ile sonuçlanmıştı.

- Gorbaçov’un açıklık ve yeniden yapılanma politikaları Türklerin bağımsızlıklarını kazanmaları için iyi bir fırsat oldu. SSCB’nin dağılmasıyla Türkler bağımsızlıklarını elde ettiler.
- Türkiye daha bağımsızlıklarını ilan ettikleri günden başlayarak bu kardeş devletlerle yakından ilgilenmeye başlamış, onlara örnek olarak Batı’ya açılan pencereleri olmuştur.

AZERBAYCAN

- Rusya’daki sosyalist sistem giderek halkın isteklerini karşılayamaz oldu. 1985’te Sovyet yönetiminin başına geçen Mikhail Gorbaçov bunu gördü. Glasnost ve perestroyka adı verilen yeni bir politika belirledi. Bu açıklık ve yeniden yapılanma politikasından Azerbaycanlılar da yararlandı. Ebulfeyz Elçibey’in önderliğinde Halk Cephesi adıyla bir örgüt kuruldu (19 Haziran 1989).

Azerbaycan'a bağımsızlık verilmesi istendi. Bu durum Moskova'nın hoşuna gitmedi. Ermeniler kışkırtılarak Ermeni- Azeri çatışması yaratıldı. 19-20 Ocak 1990'da Kızıl Ordu Bakü'ye girdi. Bu durum Halk Cephesi'nin yeraltına inmesine yol açtı. Mart 1990'da seçimler yapıldı ve

- Ayaz Muttalibov Cumhurbaşkanı seçildi. 30 Ağustos 1991'de Azerbaycan'ın bağımsızlığı ilân edildi.

Ebulfez Elçibey

- 18 Ekim 1991'de yapılan halk oylaması ile bu karar daha da pekiştirildi. Ancak, Muttalibov halkla uyuşamadı. 25 Şubat 1992'de Suşa ve Hocalı'da büyük katliamlar oldu. Bunun üzerine Muttalibov istifa etti.

"İKİ DEVLET BİR MİLLET EL ELE"
ŞEHİTLERİMİZİ ANMA VE SOYKIRIMI KINAMA MİTİNGİ
HOCALI SOYKIRIMI
sözün bittiği yer..
TARİH : 26.02.2012
SAAT : 14:00
YER : TAKSİM MEYDANI

Hocalı Katliamı

HOCALI KATLİAMI

"Akşam saat 22.00'ı geçiyordu. Bir anda top sesleri duyulmaya başladı. Şehrin bombalandığını gördük. O sırada havaalanına da ateş açılıyordu. Biz, havaalanını korumakla görevliydik. Amirimiz ve pek çok arkadaşımız havaalanında şehit düştü. Kadınlarımız, çocuklarımız hep Hocalı kentindeydi. Ben ve kurtulan birkaç polis şehre gittik. Daha önce Ruslar Azerilerin elindeki silahları topladığı için Hocalı'da silah yoktu. Elimizdeki tabancalarla savaşmak zorundaydık. Kar, kızıla boyanmıştı, yerlerde komşularımızın, yıllardır birlikte yaşadığımız insanların cesetleri yatıyordu. Bakamıyordum. Ailemi kurtarıp Esergan yönüne kaçan gruba katıldık."

Halit CAFEROV / Hocalı Gazisi, Bir gazete haberi, 25.11.2007

Yukarıdaki metinde sözü edilen "1993 Hocalı Katliamı" ile ilgili araştırma yaparak bulduğunuz bilgi ve fotoğrafları öğretmeninizin rehberliğinde sınıf panosunda sergileyiniz.

- Mayıs ayında tekrar cumhurbaşkanı oldu ise de halk bunu kabul etmedi. İsyan çıktı. Muttalibov Moskova'ya kaçtı. 7 Haziran 1992'de Elçibey Cumhurbaşkanı seçildi. Ancak 16 Haziran 1993'te görevinden çekilmek zorunda kaldı. Yerine Haydar Aliyev getirildi.

- Azerbaycan'daki rejimin yerine oturamamasından yararlanan Dağlık Karabağ Ermenileri Azerbaycan'dan ayrılmak istediler Bu durum Ermenistan ile Azarbaycan arasında savaşa yol açtı. Dağlık Karabağ sorunu henüz çözülememiştir.

Tiflis
RUSYA
Şeki
Kuba
HAZAR DENİZİ
Kazak
Gence
Yavlakh
Gümrü
Terter
Barda
Bakü
AZERBAYCAN
ERMENİSTAN
Sevan
DAĞLIK KARABAĞ
Hocalı
Iğdır
Aralık
Hankenti
Suşa
Neftçak
Sederek
Laçin
Fizuli
D.Beyazıt
NAHÇIVAN
ÖZERK CUM.
Goris
Nahçıvan
Zengelan
TÜRKİYE
Ordubad
Lenkeran
İRAN
0
50
100
150 km
Tebriz
Erdebil

Zengin petrol ve doğal gaz yataklarına sahip olan Azerbaycan'ı Rusya, ABD ve Batılı devletler bir nüfuz mücadele alanı olarak görmektedir. Azerbaycan Türkiye'nin de aracılığıyla ABD ve Batı ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadır. ABD, Türkiye ve Batılı devletlerin desteği ile Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı İran, Rusya ve Ermenistan'ın bütün karşı çıkmalarına rağmen hayata geçirilmiştir.

BAKÜ-TİFLİS-CEYHAN KONSORSİYUMU

ÜLKESİ	PAYI (%)
İngiltere	30,1
Azerbaycan	25,0
ABD	11,4
Norveç	8,71
Türkiye	6,53
İtalya	5,0
Japonya	5,9
Fransa	5,0
ABD / S. Arabistan	2,36

Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı

Rusya Fedarasyonu'nun önerdiği alternatif petrol boru hatlan

www.asam.org.tr/Avrasya Dosyası

Petrol, doğal gaz ve demir satışı Azerbaycan ekonomisi için önemli gelir kaynağıdır. Ülkede enerji, maden ve petrokimya sanayi gelişmiştir. Eğitim ve kültürel faaliyetler diğer Orta Asya Türk Cumhuriyetlerine göre daha ileri seviyededir.

- KAZAKİSTAN

Kazakistan-Almatı

Kazak- Kırgız sınırı

- 22 Haziran 1989’da Kazakistan Komünist Partisi başkanlığına getirilen Nazarbayev, Mikhail Gorbaçov’un Glasnost-Perestroyka politikasına destek verdi. Bunun karşılığı olarak da Kazakistan’ın haklarının korunmasını sağladı.

- Kazakistan petrolünün, doğalgazının ve madenlerinin dış piyasada uygun fiyatla satılmasını istedi. İzlediği tutarlı ve akılcı politika ona büyük saygınlık kazandırdı. 1989 yılı Eylül'ünde resmi dilin Kazak Türkçesi olduğunu ilân etmesi halkın güvenini daha da arttırdı.

- 26 Mart 1990’da seçilen parlamento 24 Nisan 1990’da Nazarbayev’i cumhurbaşkanı seçti. Nazarbayev parlamento desteği ile Rusların Kazakistan’daki nükleer deneme yapmalarını engelledi.

- 1 Aralık 1991’de yeniden 5 yıl için cumhurbaşkanı seçildi. Kazak geleneklerine uygun şekilde makamına oturdu. 16 Aralık 1991’de Kazakistan’ın bağımsızlığını ilân etti.

- Kazakistan, Bağımsız Devletler Topluluğu'nun kurulmasında önemli bir rol oynamıştır. Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, Mayıs 2006'dan beri BDT Devlet Başkanları Konseyi başkanıdır. Ayrıca Kazakistan Avrasya Ekonomik Topluluğu (AET), Şangay İş Birliği Örgütü (ŞİO), gibi bölgesel örgütlenmeler ile BM, İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) (İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)) , Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (AGİT) ve diğer uluslararası ve bölgesel kuruluşlarda aktif bir rol oynamaktadır.

- KIRGIZİSTAN

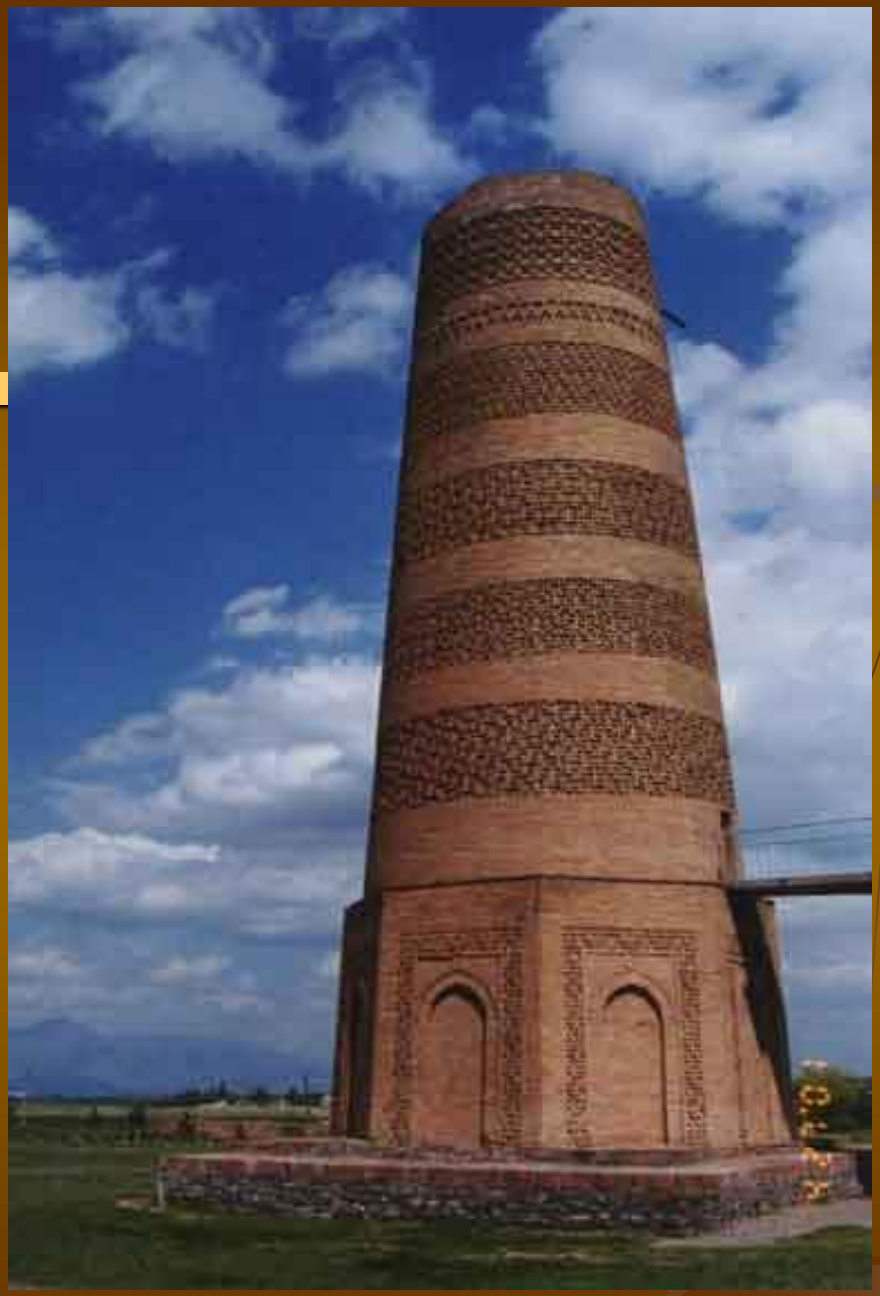

Kırgız Buryan Kulesi

- 27 Ekim 1990'da cumhurbaşkanı seçilen Asker Akayev, merkeziyetçi ekonomiden, liberal ekonomiye geçişi sağlayacak yasal düzenlemeler yaptı. Eğitim dilini Kırgızcaya çevirerek Kırgızların ulusal dillerini kullanmalarına, ulusal kültürlerini geliştirmelerine ve ulusal kimliklerini tanımalarına yardımcı oldu. 12 Aralık 1991'de Kırgızistan bağımsızlığını ilân etti.

- Kırgızistan 1991'de BDT'ye, 1992'de BM ve AGİT'e üye oldu.
- Kırgızistan'ın yetiştirdiği ve bütün dünyada tanınan önemli bir yazar olan Cengiz Aytmatov'un romanları ülkemizde de büyük ilgi görmektedir.

- Ülke ekonomisi daha çok tarım ve madenciliğe dayalıdır. Ülkede son yıllarda doğal güzelliklerin etkisi ile turizm faaliyetleri de hızlanmakta ve bu da ülke ekonomisine büyük katkı sağlamaktadır.

- ÖZBEKİSTAN

- 1989 yılı Haziranında Özbekistan Komünist Partisi Birinci Sekreterliğine İslam Abdulganiyeviç Kerimov’un getirilmesinden ve Sovyetler Birliği'nin dağılmaya başlaması üzerine bağımsızlığa doğru giden yol açıldı. Zira Mart 1990’da başkan seçilen Kerimov, Sovyetlere karşı bir politika izledi. Rusya’nın Özbekistan’ı hammadde deposu olarak gördüğünü bunun da Özbek halkını geri bıraktığını belirtti.

- Kerimov, Özbekçeyi resmi dil ilan etti. Özbekistan anayasasında hiçbir etnik gruba ve azınlığa anayasadaki yurttaşlık hakları dışında bir hakkın verilmesine izin vermedi. Özbek ulusçuluğunun geliştirilmesine önem verdi. Rusçanın çeşitli alanlardaki etkinliğini azaltmaya başladı.

- Nitekim televizyon programlarındaki Rusçanın ağırlığı giderek azalmaktadır. Halkından güç alan Kerimov, 31 Ağustos 1991'de Özbekistan'ın bağımsızlığını ilân etti. 29 Aralık 1991'de de Cumhurbaşkanlığı'na seçildi. Ekonomiyi liberalleştirdi, sistemi demokratikleştirdi. Rusya Federasyonu ile çatışmaya girmedi.

- Özbekistan, bağımsızlığını kazandıktan sonra gelişmiş ülkelerle özellikle, ekonomik anlamda ilişkiler kurarak Orta Asya’nın güçlü devletlerinden biri hâline gelmiştir.

- TÜRKMENİSTAN

- Sovyet rejiminin Türkmenistan'da yerleşmesini engellemeye çalışan Türkmenler, Sovyet yöneticilerince çeşitli suçlarla suçlanarak cezalandırıldılar, sürgüne gönderilerek ülkeden uzaklaştırıldılar. Türklerin direnişleri diğer cumhuriyetlerde olduğu gibi çok kanlı bir şekilde bastırıldı. Bu durum Gorbaçov'un devlet başkanı olmasına kadar sürdü.

- Türkmenistan Komünist Partisi başına getirilen Leningrad Üniversitesinde okumuş Komünist Partisinin her kademesinde görev yapmış olan Sapar Murat Atayeviç Niyazov, önce Türkmenler arasındaki kabilecilik ayrışmasını durdurdu.

- Türkmen aydınlarıyla işbirliği yaparak Sovyetlerin Türkmenistan'ı sömürdüğünü, aldığından daha az para vererek halkı fakirleştirdiğini yüksek sesle dile getirdi. Ulusal kimliğin simgesi olan Türkmen diline sahip çıktı ve Rusçanın yanında resmi dil olmasını sağladı.

- 1990’da yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimini %99.5 oy ile kazandı. Rusya’da Sovyet sistemi çökerken Niyazov ,Türkmenistan’ın bağımsızlığı konusunda halk oyuna başvurdu ve halkın %93’ünün bağımsız olmak istediğini, bu oylama ile tespit etti. Nitekim, Türkmenistan Parlamentosu 27 Ekim 1991’de oybirliği ile Türkmenistan’ın bağımsızlığını kabul ederek tüm dünyaya duyurdu.

- Türkmenistan ekonomisinin temeli doðal gaz ve petrolden oluşur. Türkmenistan Orta Asya Cumhuriyetleri arasında en büyük doğal gaz rezervlerine ve yıllık üretim kapasitesine sahiptir. Özbekistan’dan sonra bölgede en fazla pamuk üreten Türkmenistan’ın ihracatının % 20’sini pamuk oluşturur.

- Türkmenistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke Türkiye olmuştur. Türkmenistan-Türkiye ilişkileri hızlı bir şekilde gelişmektedir. İki ülke arasında "Ekonomik ve Ticari İş Birliği Anlaşması" imzalanmıştır. Ayrıca Latin alfabesine geçiş, Türkmen öğrencilerin ülkemizde yüksek öğrenim görmesi, Türkmenistan'da ortak okullar açılması gibi çalışmalar yapılmaktadır. Aşkabat'ta bulunan Türkmenistan-Türk Üniversitesi ortak olarak kurulmuştur.

Türk Cumhuriyetleri

- **Azerbaycan**
- **Türkmenistan**
- **Kazakistan**
- **Kırgızistan**
- **Özbekistan**

f. Diğer Türk Toplulukları

Özerk cumhuriyetin adı	Coğrafi konumu	Nüfusu	Yüzölçümü (km^2)	Geçim kaynakları
Altay Cumhuriyeti	Güney Sibirya'da yer alır.	202.947	92.902	Tarım ve hayvancılık
Başkortostan Cumhuriyeti	Avrupa kısmında Orta İdil bölgesinde yer alır.	3.944.000	143.600	Tarım ve hayvancılık, petrol ve doğal gaz
Çuvaşistan Cumhuriyeti	Volga Nehri'nin orta bölümünde yer alır.	2.000.000 civarında	18.300	İmalat sanayisi gelişmiştir.
Dağıstan Cumhuriyeti	Azerbaycan'ın kuzeyi, Hazar Denizi'nin batısında yer alır.	200.000 civarında	50.300	Tarım ve hayvancılık
Gökoğuz Cumhuriyeti	Moldova'ya bağlı özek bir cumhuriyettir.	200.000 civarında	1.832	Tarım ve hayvancılık
Hakas Cumhuriyeti	Sibirya'nın güneyinde yer alır.	300.000	62.000	Tarım ve hayvancılık
Kabardin-Balkar Cumhuriyeti	Kafkas Sıradağlarının kuzeyinde yer alır.	700.000	12.500	Tarım ve hayvancılık
Saha (Yakutistan) Cumhuriyeti	Doğu Sibirya'da yer alır.	1.500.000	3.103.000	Yer altı kaynakları, avcılık ve ormancılık gelişmiştir.
Tataristan Cumhuriyeti	Volga Nehri kıyısında yer alır.	4.000.000 civarında	67.836	Yer altı kaynakları, tarım ve hayvancılık gelişmiştir.
Tuva Cumhuriyeti	Yukarı Yenisey Havzası'nda yer alır.	300.000	170.500	Tarım ve hayvancılık
Karakalpak Cumhuriyeti	Özbekistan'ın kuzeybatısında yer alır.	1.200.000	165.000	Tarım ve hayvancılık
Nahcivan Cumhuriyeti	Türkiye'nin doğusunda Azerbaycan'a bağlı özerk bir cumhuriyettir.	300.000	5.500	Tarım ve hayvancılık
Sincan Uygur Özerk Bölgesi	Çin sınırları içinde Sincan bölgesinde yer alır.	19.630.000	1.660.001	Tarım ve hayvancılık
Kırım Cumhuriyeti	Karadeniz'in kuzeyinde Kırım Yarımadası'nda Ukrayna'ya bağlıdır.	2.000.000	26.945	Turizm, tarım ve hayvancılık

2.Bağımsız Devletler Topluluğu

- Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT), SSCB'nin dağılmasının ardından 21 Aralık 1991'de "Almatı Zirvesi" sonucu 11 cumhuriyetin (Azerbaycan, Ermenistan, Belarus, Kazakistan, Moldova, Kırgızistan, Rusya, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan, Ukrayna) katılımı ile kurulmuştur.

- Topluluğa kuruluş aşamasında Baltık Devletleri ve Gürcistan katılmamıştır. Topluluğa Aralık 1993'te katılan Gürcistan, 2008 Güney Osetya Savaşı sonrasında Meclis kararı ile 15 Ağustos 2008'de BDT'den ayrılmıştır. Türkmenistan ise 2005'te üyelikten ayrılmış ve Topluluğa gözlemci ülke olarak katkıda bulunmaktadır.

- Siyasi bir birlik olarak kurulan BDT zamanla üye ülkeler arasında yapılan ekonomik iş birliği ve ortaklık anlaşmalarıyla ekonomik bir özellikte kazanmıştır. Günümüzde BDT, yaklaşık 240 milyonluk nüfusu, dünyanın toplam doğal kaynaklarının % 25'i ve sanayi potansiyelinin % 10'una sahip önemli bir güç merkezi hâline gelmiştir

2. Bağımsız Devletler Topluluğu

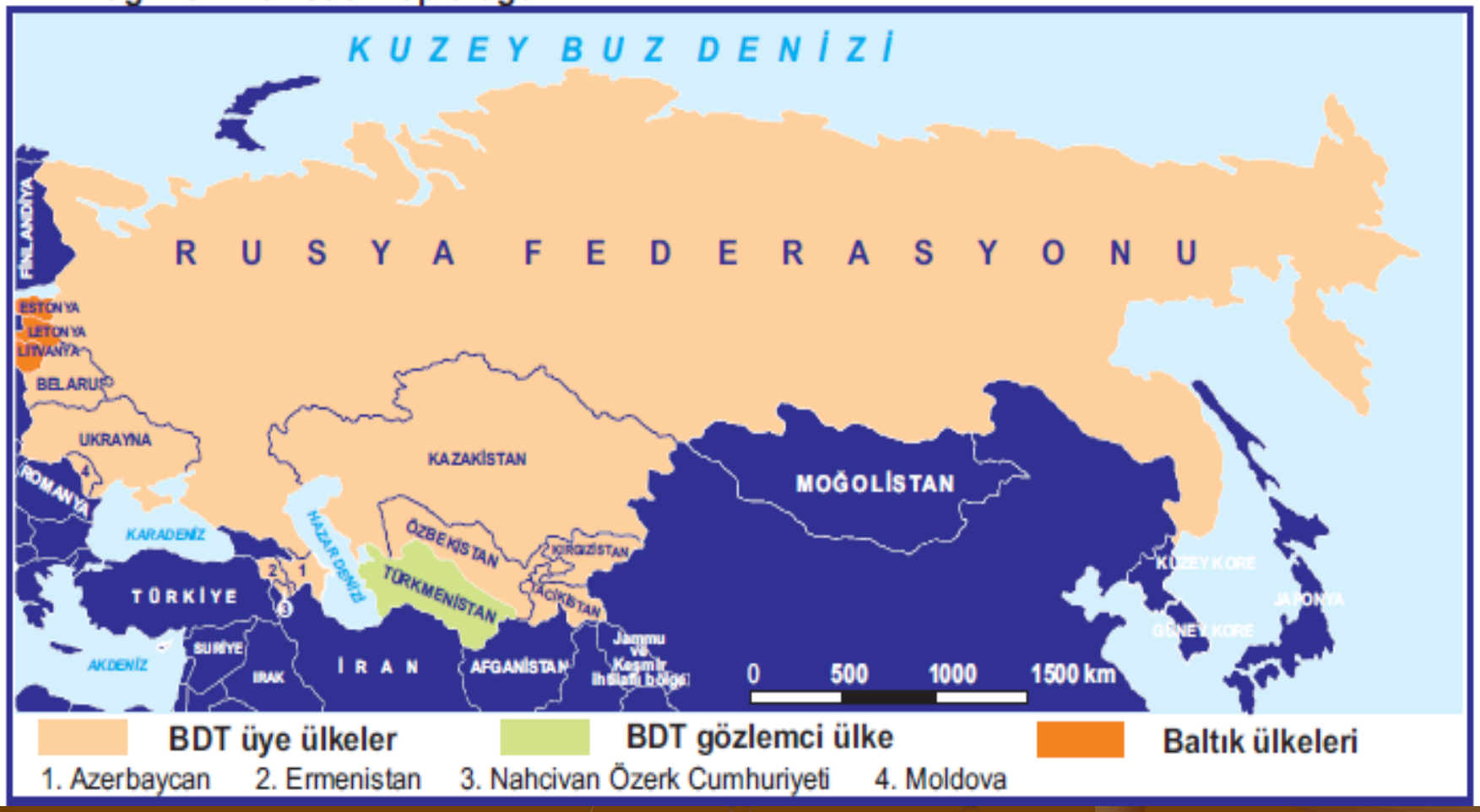

- **3.Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı**

- TİKA, 24 Ocak 1992'de başta Türk dilinin konuşulduğu ülkeler ve Türkiye'ye komşu ülkeler olmak üzere; gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarına yardımcı olmak, bu ülkelerle ekonomik, teknik, sosyokültürel ve eğitim alanlarında iş birliğini geliştirmek amacıyla kurulan bir teşkilattır.

C. DOĞU BLOKUNDAN SONRA AVRUPA’DA YENİ ARAYIŞLAR

- Gorbaçov'un 1985 yılında iktidara gelmesiyle başlayan değişim ve gelişmeler Orta ve Doğu Avrupa'da bulunan SSCB'ye bağlı uydu devletleri de etkiledi ve onları sistem değişikliğine yöneltti. Zaten daha önce 1953'te Çekoslovakya ve Doğu Almanya, 1956'da Macaristan ve Polonya SSCB hegemonyasına karşı ilk başkaldıran uydular olmuşlardı. Doğu Avrupa'daki bütün uydu devletler bağımsızlıklarını kazanmak için önce kendi ülkelerindeki komünist partilerin kontrollerinden kurtulma yoluna gitmişler ve genellikle demokratik eylemler ve seçimler yoluyla bunu gerçekleştirmişlerdir.

1990’da birçok Doğu Bloku ülkesinde halktan da gelen değişim talepleri sonucunda komünist partilerde değişimler yaşanırken, bazıları da kendilerini fesh etme yoluna gitti ve bu ülkelerde çok partili hayata geçildi. Doğu Bloku dağılırken, önce COMECON, sonra da Varşova Paktı’na son verildi (1991).

- Doğu Blokunun yıkılması, Soğuk Savaşı'n sona ermesine neden oldu. Bu da, 1990'lı yılların başlarında dünyada yeni bir durumun ortaya çıkmasına, aynı zamanda güç dengelerinde yeni gelişmelere ve yapılaşmalara yol açtı. SSCB'nin dağılmasıyla bağımsızlığını kazanan devletlerden bazıları BDT'yi kurarken Doğu Blokuna dâhil bir çok ülke de NATO'ya ve AB'ye üye oldu.

1.İki Almanya’dan Tek Devlete

- II. Dünya Savaşı’nın sonunda SSCB uydusu olarak kurulan Demokratik Almanya ile Batı Blokuna dâhil olan Federal Almanya’nın birleştirilmesi, Soğuk Savaş Döneminin en önemli sorunlarından biri olmuştu.

- 1989’da Demokratik Almanya’nın kendi vatandaşlarına ülkeden çıkış vizesi vermesi üzerine on binlerce kişinin Batılı ülkelerin büyükelçiliklerine sığınarak iltica talebinde bulunması, uluslararası bir sorun hâline geldi.

- 9 Kasım 1989'da Berlin Duvarı geçişlere açıldı. İki Almanya arasında gezi ve göç serbestliği başladı. İki kutuplu dünyanın sembollerinden biri olan Berlin Duvarı 14 Ocak 1990'dan sonra yıkılmaya başlandı. Federal Almanya Başbakanı Helmut Kohl'ün iki Almanya'nın birleşmesiyle ilgili olarak, önce sıkı bir iş birliğini sonra da aşamalı şekilde birliği öngören planını SSCB'nin de kabul etmesiyle 3 Ekim 1990'da iki Almanya resmen birleşti.

- SSCB dağılınca onun yerine Rusya, ordusunun Berlin’de kalan son bölümünü 31 Ağustos 1994’te, Batılı müttefikler de askerlerini 9 Eylül 1994’te geri çekti.

2. Avrupa Ekonomik Topluluğundan (AET) Avrupa Birliğine (AB)

- 1957’de imzalanan Roma Antlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu adını alan Birlik önce malların gümrük vergisi ödenmeksizin üye ülkeler arasında serbestçe alınıp satılmasını amaçlıyordu.

- 1972’de üye sayısı altıdan dokuza çıkmıştı. 7 Şubat 1992’de imzalanan ve Kasım 1993’te yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile Avrupa Topluluğu, Avrupa Birliği adını aldı. 1995 ve 2004 yılında Birliğe yeni üyelerin katılımı ve üyeler arasındaki ekonomik farklılıklar yeni yapısal programların uygulanmasını zorunlu kıldı.

a. Maastricht Kriterleri

- Söz konusu kriterler şunlardır:
- - Üyelerin yıllık ortalama enflasyon oranı, en düşük yıllık enflasyona sahip üç üye devletin enflasyon ortalamasını en fazla 1,5 puan geçebilir.
- - Üye devletlerin bütçe açığı oranı, gayri safi yurt içi hasılasının (% 3'ünü aşmaması gerekir.
- -Üye devletlerin kamu borcunun, gayri safi yurt içi hasılalarının % 60'ını geçmemesi gerekir.
- -Her üye devletin uzun vadeli faiz oranı, en düşük orana sahip üç üye devletin faiz oranını en fazla 2 puan aşabilir.
- -Üye devletlerin ulusal paraları, Avrupa Döviz Kuru mekanizmasının izin verdiği normal dalgalanma sınırları içinde kalmalıdır.

b- Kopenhag Kriterleri

- Bu kriterlere göre aday ülkeler; demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, azınlık hakları ve işleyen bir piyasa ekonomisi alanlarında belirli bir seviyeye gelmiş olmalıdırlar. AB, bu kriterlere uygun gördüğü birçok Doğu Avrupa ülkesini özellikle 2004 yılından sonra tam üyeliğe almıştır.

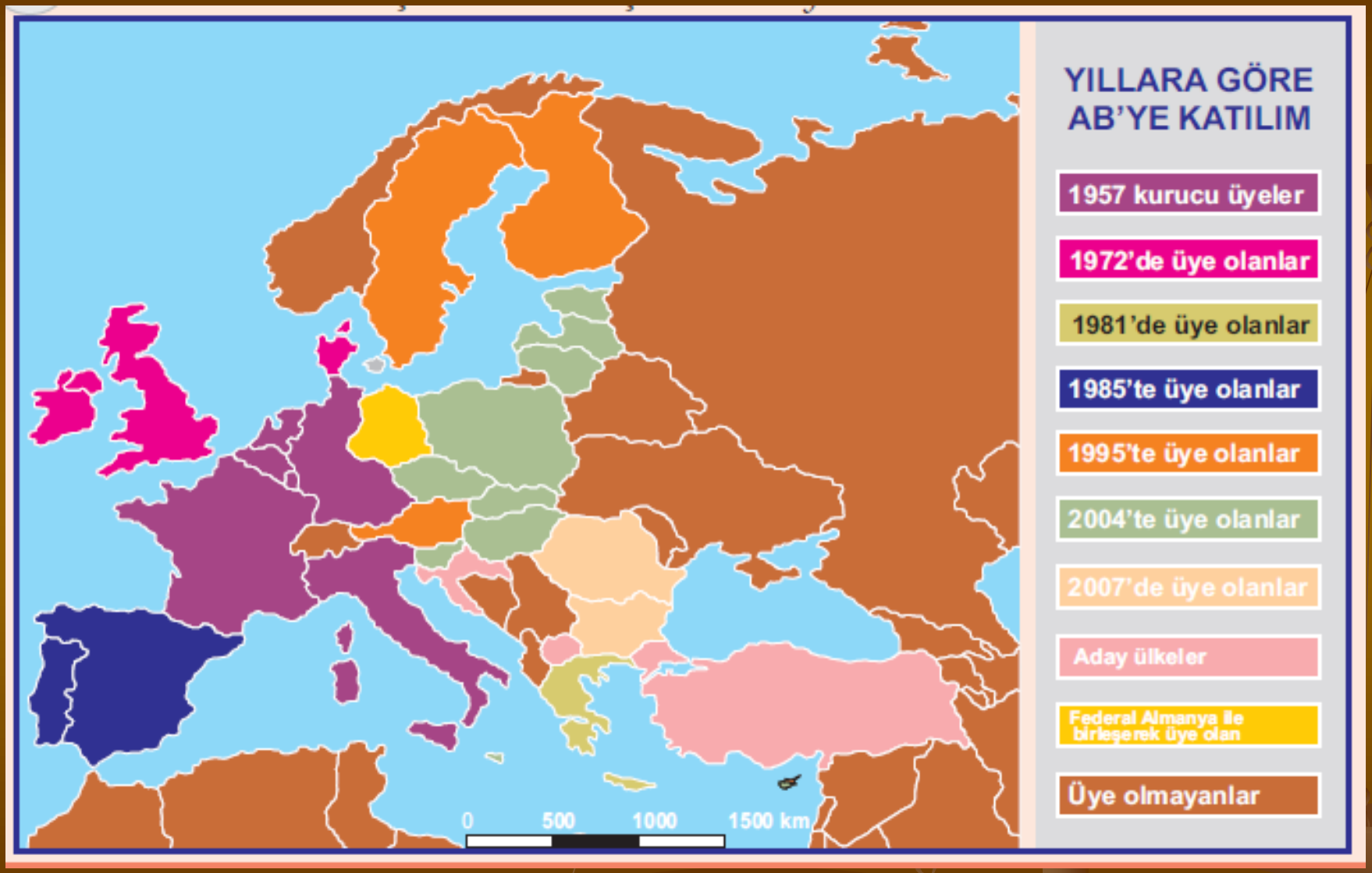
YILLARA GÖRE
AB'YE KATILIM
1957 kurucu üyeler
1972'de üye olanlar
1981'de üye olanlar
1985'te üye olanlar
1995'te üye olanlar
2004'te üye olanlar
2007'de üye olanlar
Aday ülkeler
Federal Almanya ile birleşerek üye olan
Üye olmayanlar
0
500
1000
1500 km

c. AB ve Dünya

- Doğu Blokunun yıkılıp yeni bağımsız devletlerin ortaya çıkmasıyla güçler dengesinde büyük değişiklikler oldu. Bu durum, uluslararası ilişkileri ve dünyanın yeniden yapılanmasını önemli ölçüde etkiledi. Avrupa'da ortaya çıkan siyasi boşluğu doldurmak adına AB'nin önemi daha da artmıştır. Zamanla büyük bir ekonomik güç hâline gelen AB, uluslararası problemleri çözme konusunda yeterli performansı gösterememiştir.

3.NATO’nun Avrupa’da Genişlemesi

- Doğu Blokunun yıkılmasından sonra kendi başlarına hareket etme özgürlüklerine kavuşan Doğu Avrupa ülkeleri güvenlik arayışı içine girmişlerdir. Bu ülkeler NATO’ya girerek güvenlik sorunlarını çözmekle beraber ABD ve Batılı ülkelerle siyasi ve ekonomik bağlarını güçlendirmeyi amaçlamışlardır.

- Bu ülkelerin NATO'ya üyeliği Avrupa'nın tarihî bölünmüşlüğünün üstesinden gelmek için büyük bir adım olarak da kabul edilmiştir. Bu amaçla Ocak 1999'da ilan edilen "Barış İçin Ortaklık (BİO)" (PFP-The Partner Ship for Peace) adıyla bir ortaklık programı uygulamaya konularak NATO ile yakınlaşmaları ve farklı tarihlerde üye olma imkânı sağlanmıştır.

- Nisan 2008’de Bükreş’te yapılan NATO Zirvesi’nde, Rusya’nın bütün karşı çıkmalarına rağmen, Ukrayna ve Gürcistan’ın ileride NATO’ya tam üye olacakları karar altına alınmıştır. Ayrıca Arnavutluk ve Hırvatistan 2009’da üye olma hakkı kazanırken Makedonya, Yunanistan tarafından veto edilmiştir. Kıbrıs Rum Yönetimi de katılım için başvuru yapmış fakat Türkiye tarafından veto edilmiştir.

D- TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ

1. Türkiye'nin AB Serüveni

a- Ankara Antlaşması ve Katma Protokol: Türkiye, AET'nin kurulmasından kısa bir süre sonra Temmuz 1959'da Topluluğa tam üyelik için başvurmuştur. 12 Eylül 1963'te Ankara Anlaşması imzalanmıştır. Ancak Ankara Anlaşması, geçiş dönemi hükümleri ve tarafların üstleneceği yükümlülükleri belirten Katma Protokol (1973) öngörüldüğü şekilde uygulanamamıştır.

- AB ve Gümrük Birliğinin temsil ettiği kalkınma modeli dışarıya açık, bütünleşmeyi öngören bir model iken, ülkemizde 1970'li yıllarda içe dönük, "ithalat ikamesi"ne dayalı politikalar uygulanmıştır.

- b- Türkiye’nin Gümrük Birliği’ne Giriş: Türkiye, 14 Nisan 1987’de tekrar AB’ye tam üyelik müracaatında bulunmuştur. Süren müzakereler sonunda Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği, 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

- c- Avrupa Birliği'nin Genişleme Süreci ve Türkiye: Avrupa Birliği, 1993 Kopenhag Zirve Toplantısı'nda aldığı kararlar uyarınca eski Varşova Paktı ülkeleri olan Orta ve Doğu Avrupa ülkelerini kapsayan bir genişleme süreci başlatmıştır. Türkiye ise genişleme kapsamına alınmamıştır.

- 12-13 Aralık 1997 tarihlerinde Lüksemburg'da yapılan Avrupa Birliği Zirvesi'nde Türkiye'nin tam üyeliğe ehliyeti bir kez daha teyit edilmiştir. AB Komisyonunun 1999'da açıkladığı raporda, Türkiye tam üyeliğe aday gösterilmiş ve ülkemize de somut bir "Katılma Ortaklığı Stratejisi" önerilmiştir.

- 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de yapılan AB Devlet ve Hükûmet Başkanları Zirvesi'nde Türkiye, oy birliği ile Avrupa Birliğine aday ülke olarak kabul edilmiştir.

- Tarama Süreci: AB müzakerelere baþlamamış aday ülkelerin katılım hazırlıklarını hızlandırmak amacıyla tarama süreçlerini uygulamaya koymuştur. Ülkemiz için 13 Kasım 2001 tarihinde hazırlanan 4. İlerleme Raporu ve Strateji Belgesi'nde, Türkiye'nin gerçekleştirdiği değişikliklere rağmen Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirmemiş tek aday ülke olduğu belirtilmiştir.

AVRUPA BİRLİĞİ

Avrupa Birliği Komisyonu

AB Komisyonu üye devletlerce atanan 20 üyeden oluşan bir yürütme organıdır. Komisyon, Birlik politikalarının tasarlayıcısı ve koordinatörüdür.

Avrupa Parlamentosu

Üye ülkelerde Avrupa Parlamento su için yapılan seçimler sonucunda seçilen üyelerden oluşmaktadır. Parlamento Genel Kurulu Strazburg'da toplanır.

Avrupa Konseyi

Üye ülke devlet ve hükûmet başkanlarının katılımıyla yılda en az iki kere toplanır. Avrupa Konseyine Dışişleri bakanları ile bir Komisyon üyesi de yardımcı olmaktadır. Konseyin merkezi Brüksel'dedir.

Sayıştay

Sayıştay'ın görevi, AB'nin ve bağlı kuruluşların gelir ve harcamalarını incelemek, bunların yasalara uygun şekilde yürütülmesini sağlamaktır

Ekonomik ve Sosyal Komite

Komite, bir danışma organı olduğundan çalışma düzeni, görüş bildirme şeklindedir.

Adalet Divanı

Adalet Divanı, AB'nin en yüksek hukuksal organı niteliğini taşımaktadır.

YouTube

tariheglencesi

Kanalıma abone olup, destek olabilirsiniz.